

## РЕЦЕНЗИИ

*Ляво́нава Е.А. Беларуска́я літаратура ХХ ст. і еўрапейскі літаратурны вопыт: Дапаможнік для студэнтаў філалагічнага факультэта. - Мн.: БДУ, 2002. - 130 с.*

Кніга Е.А. Ляво́навай «Беларуская літаратура ХХ ст. і еўрапейскі літаратурны вопыт» пабудавана як зборнік артыкулаў, прысвечаных творам беларускіх пісьменнікаў ХХ ст. у кантэксце еўрапейскай літаратуры. Такім чынам, розныя тэксты аб'ядноўвае час і Еўропа. Здаецца, гэта паняцці, якія ў дачыненні да беларускай культуры, што існуе ў цэнтры Еўропы, роднасныя, і ім не патрэбны пацвярджэнні. Але савецкі перыяд развіцця літаратуры спрыяў усходняму (расійскаму) уздзеянню і, адпаведна, яго аналізу ў літаратуразнаўстве. У апошнія дваццаць гадоў параўнальнае літаратуразнаўства актыўна кранае тэму ўзаемасувязяў беларускай і заходняй еўрапейскай літаратуры. Час дазволіў прачытаць у беларускай літаратуры ХХ ст. агульнаеўрапейскія хрысціянскія традыцыі «песень Лазара» [1], убачыць еўрапейскі кантэкст гістарычнага развіцця ад Адраджэння [2] і г.д.

У параўнальным аналізе літаратур розных народаў ёсць прыныповае пытанне, якое добра сфармуляваў адзін з крытыкаў: «Між тым, розніца прыныповая: ці гэта маё (Беларусі) бачанне сьвету ў гістарычнай пэрспектыве, ці гэта мяне (Беларусі) нечае бачанне ў гістарычнай пэрспектыве. У другім выпадку сама пэрспектыва перакройваецца ва ўгоду таму *некому*» [3, с. 8]. Крытык гаворыць аб аб'ектывнасці ці суб'ектывнасці пункта гледжання на сваю, айчынную, культуру. Таму пры знаёмстве з новай кнігай Вольгі Адамаўны Ляво́навай цікава было ўгледзіць, менавіта, абагульняючы самахарактарыстыкі беларускай літаратуры і айчыннага літаратурнага працэсу. Здаецца, для Ляво́навай беларуская літаратура не толькі аб'ект даследавання, і яе аналіз не абмяжоўваўся толькі канстатацыяй знойдзеных у беларускіх тэкстах алюзіяў і асацыяцый з еўрапейскай літаратурай.

Метад даследавання А. Ляво́навай - параўнальна-кантэкстуальны. Напачатку ХХІ ст. кантэкстам аналізу аўтар часта выбірае памежжа, пералом, драматычны час. Тут і асветніцтва ў асобе Гёте, і натуралізм у творчасці Заля, і сімвалізм паэзіі Мэтерлінка...

Найчасцей беларуская літаратура мінулага стагоддзя параўноўваецца з літаратурай памежжа ХІХ - ХХ стст. Нават пры аналізе паэта другой паловы ХХ ст. Алеся Разанава (нар. у 1947 г.) Ляво́нава вызначае яго творчасць прыналежнасцю да «часавога сумежжа» [4]. Сваю думку яна зацвярджае словамі: «Аднак не трэба забываць, па-першае, што паняцце «канец веку» даўно набыло статус своеасаблівай філасофска-эстэтычнай катэгорыі; у дачыненні да сумежжа ХІХ - ХХ стст. пазначанае ёю сілавое поле прасціраецца якраз з 70-х гадоў ХІХ ст. да пачатку Першай сусветнай вайны» [4, с. 105].

Такі драматычны час дыктуе сваю логіку творчасці. Ляво́нава вызначае яе як універсальнасць: «Феномен мастацкага універсалізму самога А. Разанава дэтэрмінаваны, як нам здаецца, менавіта прыналежнасцю паэта да часавога сумежжа» [4, с. 105]. А ў назву артыкула пра творчасць Ул. Жылкі крытык выносіць словазлучэнне «эстэтычны універсалізм» і выказвае думку, што універсальныя літаратурныя вобразы нараджаюцца менавіта на гістарычным скрываванні культур [4, с. 23].

Час памежжа, на думку Ляво́навай, эстэтычна значны для літаратурнага працэсу сваёй поліфанчнасцю, якая патрабуе ад мастацтва слова універсальнасці ці «новага эпасу» (новага пачатку літаратурнага развіцця). Вызначэнне мастацкай універсальнасці ляжыць у межах як тэматыкі твора, так і яго формы. Так, у артыкуле аб творчасці Разанава аўтар гаворыць пра «...філасофска-эстэтычны універсалізм А. Разанава, здольнасць кранаць інтэлект і душу многіх разнастайнасцю сваёй творчасці, культуралагічнай эрудыцыяй у спалучэнні з нацыянальнай і індывідуальна-аўтарскай самабытнасцю, увагай да еўрапейскага і сусветнага літаратурнага вопыту» [4, с. 104]. А ў пісьменніцкім універсалізме Ул. Жылкі спалучаюцца рамантычны эстэтызм і пошукі характава, сацыяльная праблемнасць і містыка [4, с. 27]. Пісьменнікі ХХ ст. не прытрымліваюцца адзінага напрамку творчасці. Старонкі твораў А. Барбюса і М. Гарэцкага «нагадваюць пра мастацкую манеру Э. Заля. ...Менавіта Заля спалучаў у сваіх апісаннях натуралістычны і імпрэсіяністычны пачаткі» [4, с. 21]. А ў асобе Багдановіча можна ўбачыць паэта, «які працуе ўжо без аніякай аглядкі на школы і нормы, зыходзіць толькі з уласнага ўяўлення аб мастацтве, уласных перажыванняў і парыванняў, не абмінаючы, вядома, мастакоўскай увагай сучасных яму грамадска-палітычных катаклізмаў...» [4, с. 12].

Наш час прапанаваў сваю «універсальнасць» - постмадэрнізм. Адносіны Ляво́навай да гэтага вызначэння новай літаратуры складаныя. З аднаго боку, яна прызнае іх наяўнасць пры характарыстыцы твораў Жылкі, Разанава і Асташонка. З другога боку, заяўляе аб сваім непрыманні гэтага вызначэння [4, с. 116 - 122]. Але ў самой параўнальнай манеры аналізу Ляво́навай з'яе тэндэнцыя эпохі постмадэрнізму - тэндэнцыя пошукаў сугучча сучаснай творчасці і ў ХІХ ст., і ў ХVІІІ ст., і нават у

антычнасці. Так, пры аналізе версетаў Разанава аўтар знаходзіць роднасныя рысы як у вершах Рыльке, так і ў антычных эпограмах [4, с. 111].

Дарэчы, даследаванне разанаўскай паэзіі займае асаблівае месца ў кнізе як па маштабу, так і па значнасці. Крытык кранае і гукатворчасць, і «рэчаўнасць», і постмадэрнізм у творчасці Разанава ў кантэксце англійскай, нямецкай, лацінаамерыканскай, рускай паэзіі XX ст. і антычнай традыцыі філасофскай паэзіі. Ахапіць увесь вопыт - хіба гэта не постмадэрнісцкая тэндэнцыя?

Аўтар шукае іншага вызначэння універсальнасці паэзіі XX ст. і прыходзіць да сцвярджэння «новага эпасу»: «Паэзія ж абодвух твораў (Рыльке і Разанава - Л.Н.) набывае ў сукупнасці твораў і прэзентаваных у іх герояў-рэчаў маштабы своеасаблівага эпасу» [4, с. 116]. Лявонова таксама гаворыць аб сугуччы нямецкага бідэрмайера з «новым эпасам». Цікава, што адначасова гэта думка аб сугуччы бідэрмайера з нацыянальным жывапісам XIX ст. сёння гучыць і ў беларускім мастацтвазнаўстве [5]. І, менавіта, у айчыннай літаратуразнаўстве гучала думка аб тоеснасці постмадэрнізма з рэалістычнымі напрамкамі творчасці, яго асаблівай рэчаўнай вобразнасці [6].

Але універсальнасць мае два галоўныя бакі: агульначалавечы - маральны; ўсенародны - нацыянальны. Два канцэнтрычныя колы вакол кожнага чалавека. Менавіта на гэтых старонках творчасці беларускіх і еўрапейскіх пісьменнікаў акцэнтую сваю ўвагу Лявонова-крытык.

Сімвалічна, што яна ўзгадвае артыкул А. Разанава пра творчасць М. Багдановіча «Жыта і васілёк» [4, с. 105], у якім паэт сучаснасці перакладае савецкую міфалагему Багдановіча (нацыянальны паэт) у сістэму новых ідэалагічных каардынат: трактуе яго паэтычную сімволіку як хрысціянскую ці універсальна-рэлігійную. І паэзія, і ідэалогія, і рэлігія карыстаюцца сімвалічнаю моваю, а сімвал, вядома, існуе ва ўсіх часах і нідзе дакладна, бо ён адчынены для інтэрпрэтацый. Тым больш, калі гэта - біблейскі сімвал.

Лявонова слухна заўважае, што гісторыя ўзаемаадносінаў беларускіх вобразаў і біблейскіх пачынаецца ад Багдановіча з Купалам, але ў апошнія дзесяцігоддзі кола нацыянальных аўтараў, што звяртаюцца да праблем Бога і чалавека, вельмі пашырана: «Уражанне такое, што мастак на працягу доўгага часу пакутаваў без выратавальнай духоўнай вільгаці і цяпер спяшаецца наталіць смагу» [4, с. 44].

Лявонова заўважае, што карані біблейскіх матываў твораў пісьменнікаў старэйшага ўзросту не ў багаслоўскіх тэкстах - а з народнай фалькларызацыі [4, с. 43]. Таму пры аналізе вершаў «Старажытны беларус» Караткевіча, «Ці знаеш старонку» Крашэўскага (яго купалаўскага пераклада) і «Ці знаеш край...» Гёте крытык фіксуе асаблівую еднасць топасаў вершаў беларускіх аўтараў: «Складваецца ўражанне, што твор Караткевіча паяднаў, па-мастацку сінтэзаваў паэтыку ўласна гэтаўскага верша і філасофію, настрой, пафас інтэрпрэтацый гэтага верша Крашэўскім і Купалам» [4, с. 35]. На старонках беларускай паэзіі біблейскі эдэм усё часцей мяняе топас - гэта не там, а тут. Ці паэтычны вобраз сялянскага раю, ці фарбаванага фальклёрам ідэалізаванага раю.

Здаецца, мэта рэцэнзуемай кнігі - параўнальны эстэтычны аналіз, і пры гэтым нацыянальнае павінна адыйсці на другі план пільнага зроку крытыка. Але, вядома, што большасць беларускіх пісьменнікаў, пачынаючы з Купалы і Багдановіча, адыходзяць ад эстэтычных пошукаў, калі выводзяць нацыянальную ідэалогію на першы план сваёй творчасці. Таму, напэўна, пераўвага эстэтычнай праблематыкі паступова саступае пазіцыі, бо занадта модная нацыянальная праблематыка айчыннай літаратуры. Яна крычыць аб сабе з усіх фармальных задумаў аўтараў.

Так, Лявонова ў артыкуле, прысвечаным дыскусіі з фармалізмам постмадэрнізма, выкарыстоўвае на карысць паэта Разанава-непостмадэрніста такі аргумент, як значны нацыянальны змест яго творчасці. Да гэтай дыскусіі, быццам, далучыўся сваімі мемуарнымі запісамі ў адным з сённяшніх часопісаў старэйшы беларускі паэт Максім Лужанін, які менавіта нацыянальны каларыт паэзіі Разанава адмаўляе на карысць мадэрнісцкіх пошукаў маладзейшага паэта [7]. Чым растлумачыць гэтае непаразуменне?

Нам здаецца, што Лявонова на самой справе ўсхваляе касмапалітызм твораў Разанава, яго імкненне наблізіць нацыянальнае да ўсечалавечага. Да чаго патрэбна іншая паэтычная мова - абстрактная, філасофская. Атрымліваецца, што крытык высока ставіць усечалавечы гуманізм Разанава-паэта. Як дарэчы і гуманізм літаратурнага дзённіка Гарэцкага, і пацыфізм твора Адамовіча, і духоўнасць хрысціянскай паэзіі Караткевіча. Усечалавечы і ўсенародны змяшалася, і вось - паміж імі няма мяжы, яны тоесныя, бо жывыя, патрэбныя для жыцця сённяшняга, як Маці, Мова, Дабро.

І, можа, мяжа пісьменніцкага гледжання сёння перамясцілася з прасторы нацыянальнай спецыфікі ў варожую прастору абыякавасці да нацыянальнага (як аб'ект) іранічнага даследавання. І ў кнізе Лявонай пра гэта ёсць. Яна заўважае ў маладой літаратуры (на прыкладзе «Няўжо я памру?...» А. Асташонка) імкненне стварыць вобраз натоўпа, выкарыстаць сродкі «тэатра абсурда» для «стварэння масавага партрэта безасабовых асоб, перадачы псіхалагічнага стану людзей, ізаляваных ад сваіх сапраўдных памкненняў, неадэкватных уласнаму «я», уніфікаваных і дваістых адначасова, людзей-функцый» [4, с. 127].

Гэтая антытэма, як яе можна было б назваць, зрабілася галоўнаю тэмай паэзіі і прозы апошніх гадоў: гэта і мастакоўская гульня з вызначэннем «тутэйшыя», і лысагорскія паэтычныя аповяды, і

стварэнне адметных ананімных творцаў - ці то Хведар Ніцка, ці то граждане-сабакі... Беларуская антытэма прысутнічае ў асацыятыўным шэрагу вобразаў-хранатопаў пры аналізе Лявонавай абсурдліскага твора Алеся Асташонка «Няўжо я памру?...» Пры гэтым крытык узгадвае «мёртвы дом» і «ферму» [4, с. 128]. Узнікаюць асацыяцыі з «Фермай» Дж. Оруэла і «Мёртвым домам» Ф. Дастаеўскага. Цікава, што ў творчасці сучасных аўтараў ужо не аднойчы ўзнікаюць вобразы беларускай ідэі як хаты-пасткі, турмы і «мёртвага дому» [8]. Дарэчы, гэта і пэўныя алюзіі з усходняй пазыі 70-х гадоў мінулага стагоддзя (савецкай) - з «мёртвым домам» Высоцкага, дзе нехта ходзіць і жыве (?). Натуральна ўзнікае рытарычнае пытанне да тэмы рэцэнзуемай кнігі наогул: Чаму нашы пісьменнікі, паэты, аб якіх гаворыцца ў кнізе, як аб роўных па думцы, па майстэрству, зусім невядомы ў Еўропе? Ці не нагадвае наш літаратурны працэс мёртвы працэс?

Са старонак крытычнага тэксту паўстае універсальны канфлікт Чалавека і свету як экзістэнцыяльная праблема выбару свайго Слова, як Логаса - ідэі і дзеяння. І Лявонава выходзіць у сваім аналізе да гэтага абагульнення праз канстатацыю таго, што беларускія тэксты схільны да абмеркавання экзістэнцыяльных пытанняў жыцця: «У канцы 80-х гг. у беларускай літаратуры з'явіўся цэлы шэраг твораў, аўтары якіх імкнуліся нібы нанова адкрыць чалавека, паказаць спецыфіку ўзаемаадносін яго з часам і светам у новых умовах. Выразна выявілася тэндэнцыя да акцэнтавання філасофскага, экзістэнцыяльнага аспекту» [4, с. 124]. І зноў, але ўжо калі гаворка ідзе пра творчасць Ул. Караткевіча: «Алюзію Караткевіча на Хрыста яднае з самой біблій і з сусветнай літаратурнай традыцыяй, апроч іншага, існаванне Братчыка сярод многіх, але ў адзіноце, якой астатнія не ведаюць і якая абарочваецца для героя «нясцерпнай духоўнай пакутай», суправаджаецца сапраўды экзістэнцыялісцкім свегаадчуваннем» [4, с. 51]. Таксама пра Быкава: «Згодна з другім, В. Быкаў на самай справе мае кроплі судакранання з экзістэнцыялізмам, аднак адштурхоўваецца зусім не ад гэтай філасофскай сістэмы, а ад рэчаіснасці, найперш беларускай, хоць і трымае экзістэнцыялісцкую літаратуру ў полі зроку» [4, с. 78]. І пра Адамовіча: «У выпадку з «Апошній пастараллю» мы маем справу з так званай «мінус-утопіяй», «негатыўнай утопіяй»...» [4, с. 73]. І па творы А. Асташонка «бачна, што не канкрэтна-сацыяльны ці канкрэтна-маральны, а экзістэнцыяльны стан чалавека турбуе аўтара... У гэтым скетчы матэрыялі-заваліся адчуванні страху, трывогі, разгубленасці, абсурднасці чалавечага існавання» [4, с. 126]. Вось яна - самахарактарыстыка нацыянальнай літаратуры і культуры. Праўда, сама Лявонава напрыканцы кнігі быццам не хоча ў гэта верыць, і гаворыць аб тым, што героі (а можа - літаратары? - *Н. Л.*) яшчэ «задаюць пытанні, значыць яны жывыя, яшчэ можна надзецца» [4, с. 129].

Нацыянальная адметнасць задае і пэўны параўнальны рад. Таму і Фауст, і Шапэнгаўэр, і сімвалісты, і Уайльд, і страчанае пакаленне, і Кафка... Таму і «часовае памежжа» як час экзістэнцыяльнага выбару.

Лявонава гаворыць аб сыходжанні сэнсавых лакусаў: чалавек і нацыя (грамадства), чалавек і Бог. Адсюль такая канстатацыя ў тэкстах дыдактыкі і публіцыстыкі, біблейскіх алюзіі і іранічнай няверы. Узаемадзеянне эстэтычнага і нацыянальнага ўдакладняецца праз сугучча сімвалічнага і нацыянальнага. Крытык засяроджае ўвагу на сімвалізме Багдановіча-крытыка, і Гарэцкага, і Адамовіча, і Быкава, і Караткевіча, і Разанава. Сімвалізм, які існуе як экзістэнцыяльная сутнасць гэтай тэрыторыі і яе літаратуры. Сімвалізм «мёртвага дома»...

Адна з найбольш гучных тэм «мёртвага дома» - мова. У межах полілінгвізму, білінгвізму, русіфікацыі творцы літаратура на беларускай мове, існуе пэўнае асяроддзе, дзе захоўваецца нацыянальная духоўная не проста адметнасць, а існасць. І Лявонава ў сваім скіраваным на Еўропу аналізе не можа абыйсці гэтай актуальнай тэмы. Крытык гаворыць аб ёй у артыкулах пра творы Гарэцкага, гукатворчасць Разанава, антыдраму Асташонка. У апошнім яна падкрэслівае аўтарскае наўмыснае стварэнне асобнага існавання мовы і дзеяння: «Няўмысленная неўпарадкаванасць, цмянасць адчуваецца на працягу ўсяго скетча, а бліжэй да фіналу, як у «Лысай слявачцы» Іанэска, задзейнічаны прыём давядзення мовы амаль да параксізму... Ствараецца ўражанне аўтаномнага, паасобнага існавання мовы і дзеяння» [4, с. 128].

Пра мову, здаецца, цэлы артыкул, хаця ён і называецца «Гук - «электрон верша». Гукатворчасць Алеся Разанава і еўрапейская літаратурная традыцыя» [4, с. 106 - 110]. Асабліва падкрэслівае Лявонава паэтычныя наследаванні Разанавым слова ў «судакрананні з іншамовымі словамі» [4, с. 110]. Беларуская літаратура - гэта найперш, захаванне сваёй мовы, «бо памрэм», як казаў класік.

Лявонава заўважае цесную сувяз паміж моваю і агульнай культурнасцю, не толькі нацыянальна асабліва. Калі яна піша аб тым, што Гарэцкі неаднойчы звяртаецца да моўнага пытання, то заўважае, што пісьменнік пры гэтым з болей разважае над праблемай «культурнасці, якую ён бачыў у той жа Прусіі, да ўзроўню якой на радзіме яшчэ далёка». Герой «Запісак на імперыялістычнай вайне» Гарэцкага асацыіруецца ў крытыка з рускім філосафам, абцяжараным думкамі аб заходне-ўсходніх каранях: «Ці гэта дзве душы ўва мне - усходняя і заходняя?» [4, с. 21]. Лявонава бачыць тут праяву цікавасці да «патаёмнага» і адначасова блізасці «да прыроды, да зямлі», праяву нацыянальнага пачуцця. Нагадаем,

што амаль стагоддзе да Гарэцкага польскамоўны беларускі пісьменнік Ян Баршчэўскі ў аповесці з назваю «Душа не ў сваім целе» пісаў усё пра тую ж патаемнасць, культурнасць і далёкасць да тутэйшых душы беларуса [9]. Дык колькі ж часу і дзе блукаюць нашы душы на Усходзе ці на Захадзе? І ці будзе ім прытулак тут, на сваёй зямлі?!

#### ЛІТАРАТУРА

1. Конан Ул. Біблейскія архетыпы і хрысціянскія матывы ў беларускай літаратуры // Крыніца. - 2002. - № 9 - 10; Конан Ул. Універсальны сімвал творчасці і мастацтва генія: Арфічныя матывы ў беларускай літаратуры // Мастацтва. - 1998. - № 10.
2. Баршчэўскі Л. Сусветная літаратура ад старажытнасці да эпохі рамантызму: папулярныя нарысы. - Мн., 2002.
3. Дубавец С. Гісторыя суб'екта // Сяргей Дубавец. Дзёньнік прыватнага чалавека. 1989 - 1998. Апавяданні. Імпрэсіі, эсэ. - Менск: БГАКЦ, 1998.
4. Лявонава Е.А. Беларуская літаратура XX ст. і еўрапейскія літаратурны вопыт: Дапаможнік для студэнтаў філал. фак. / Е.А. Лявонава. - Мн.: БДУ, 2002.
5. Вакар Л.У. Рамантызм і яго спадарожнікі ў выяўленчым мастацтве Беларусі XIX ст. // Праблемныя напрамкі развіцця мастацкай творчасці і вербальнай культуры нацыі: Матэрыялы нав. канф., Мінск, 21 лістапада 2003 г. - Мн.: БДПУ імя М. Танка.
6. Халипов В. Постмодернизм в системе мировой культуры // Иностранная литература. - 1994. - № 1. - С. 235-240.
7. Лужанін М. Неспарадкаваная хата. Архівы. Публікацыя Т. Малючэнка // Дзеяслоў. Літаратурна-мастацкі часопіс. - 2003. - № 4. - С. 161-163.
8. Дубавец С. Ідэя Мёртвага Дому // Дубавец С. Дзёньнік прыватнага чалавека. 1989 - 1998. Апавяданні, імпрэсіі, эсэ. - Менск: БГАКЦ, 1998. - С. 47 - 50.
9. Баршчэўскі Ян. Душа не ў сваім целе. Аповесць // Полымя. - 1996. - № 1. - С. 230 - 253.

**Н.Б. Лысова, канд. філал. навук,  
дац. УО «ПГУ»**

**Лявон Баршчэўскі. Літаратура ад старажытнасці да пачатку эпохі рамантызму: Папулярныя нарысы. - Мн.: Сэр-Віт, 2003. - 512 с.: іл.**

Тэндэнцыі да разгляду нацыянальных літаратур у рэгіянальным і сусветным кантэксце надзвычай актуальныя ў сучаснай навуцы і асвеце. Апошнім часам паволі пачалі з'яўляцца працы, прысвечаныя сувязям асноўных перыядаў развіцця беларускай літаратуры з гісторыка-культурнымі зменамі ў Еўропе і свеце. Але часткова распрацаваныя навукоўцамі тэмы не могуць цалкам задаволіць узросшыя патрэбы сярэдняй і вышэйшай школы ў канцэптuallyна новых падыходах да вывучэння і даследавання беларускага мастацтва, духоўнай і матэрыяльнай культурнай спадчыны нацыі. Кожны метадычны і навучальны дапаможнік у гэтай галіне сцвярджае, што літаратура - гэта «чалавеказнаўства, найбагацейшая скарбніца духоўнасці і гуманізму, і веды літаратуры як чалавеказнаўства універсальныя» [1, с. 9], што паўнаважасная літаратурная адукацыя - адна з галоўных умоў гарманічнага развіцця і выхавання асобы. У той жа час яшчэ і сёння захоўваецца залішне сацыялагізаваны падыход да вывучэння літаратуры, штучная ізаляванасць пры разглядзе цэласнасці гістарычных працэсаў развіцця нацыянальных літаратур, што, зразумела, не спрыяе рэалізацыі прынцыпу універсальнасці. Вывучэнне беларускай літаратуры сёння павінна забяспечваць паўнацэнную літаратурную падрыхтоўку школьнікаў, даваць ім дастаткова шырокую арыентацыю ў працэсах развіцця слоўнага мастацтва не толькі як з'явы нацыянальнай культуры, але і як састаўной часткі літаратуры славянскай, еўрапейскай, сусветнай. Абноўленыя параўнальна-нядаўна праграмы па беларускай літаратуры для сярэдняй школы, якія прапануюць разглядаць родную літаратуру ў суаднесенні са з'явамі сусветнай, і павінны вырашыць гэтую няпростую задачу. Прычым маецца на ўвазе не проста ўзмацненне акцэнтаў, спасылка на развіццё сусветнай літаратуры пры размове пра беларускіх аўтараў і творы, а непасрэднае ўключэнне ў праграму па беларускай літаратуры замежных аўтараў ці твораў побач, паралельна з беларускімі. Раней, як правіла, толькі адзначалася тое, што наша літаратура нешта наслідавала, але не выступала як раўнапраўная ўдзельніца культурнага працэсу. Зараз жа ўзнікае неабходнасць пераадолення сацыяльна-псіхалагічнага сіндрому, які звязаны з даўнім, стагоддзямі ўкараняемым поглядам на беларускую літаратуру як на літаратуру «не зусім» нацыянальную, якую можна вывучаць, але хіба толькі ў дадатак да нейкай больш развітой літаратуры ці культуры, на правах «мясцовага», «этнаграфічнага» кампанента. Раней вучні ў школе, па сутнасці, не атрымлівалі нават самага агульнага ўяўлення пра развіццё літаратуры як сусветна-культурнага працэсу, пра развіццё сваёй нацыянальнай літаратуры ў кантэксце сусветнай, што вельмі важна для павышэння рэйтыngu і аўтарытэту роднай літаратуры. На сучасным этапе важнымі становяцца не толькі дыдактычныя, але і грамадска-педагагічныя, сацыяльна-псіхалагічныя аспекты літаратурнага навучання, звязаныя як з нацыянальным самавызначэннем, так і з інтэграцыяй асобы ў агульнасусветныя тэндэнцыі культурнага развіцця ў нашы часы. Таму адчуваецца патрэба ў больш сістэмным тэарэтыка-метадалагічным асэнсаванні беларускай літаратуры ў плане суаднесення яе з агульнымі мастацка-эстэтычнымі каштоўнасцямі, больш глыбокае разуменне сваёй літаратуры, яе нацыянальнай своеасаблівасці.

Новая канцэпцыя мае яшчэ невялікую традыцыйную практычнага педагагічнага апрабавання. Яе ўкараненне і ўдасканаленне прыпыняецца і недастатковай навуковай распрацаванасцю сувязей развіцця беларускай літаратуры з сусветным літаратурным працэсам у акадэмічным літаратуразнаўстве, таму ўмовы для атрымання такой адукацыі, для вывучэння літаратуры на надзейным узроўні не самыя спрыяльныя: не так шмат прадумана складзеных хрэстаматый, падручнікаў і дапаможнікаў, якія б адыходзілі ад «рэцэптурна-метадычнага» стандарту. Адчуваецца крытычны недахоп твораў сусветнай літаратуры, выданыя па-беларуску: не трэба казаць пра сучасную замежную літаратуру, часам нельга знайсці нават агульнавядомых шэдэўраў.

Таму кніга нашага земляка Лявона Баршчэўскага «Літаратура ад старажытнасці да пачатку эпохі рамантызму» выйшла вельмі дарэчы. У першую чарту манаграфія выклікае цікавасць тым, што ў ёй літаратура разглядаецца не ў вузкім гістарычным, а ў шырокім культуралагічным кантэксце. Такі падыход дазваляе аўтару даць даволі поўную характарыстыку развіццю літаратуры ў сувязі з агульнакультурнымі працэсамі. Прынцып, якога прытрымліваўся аўтар, цалкам адпавядае новаму зместу літаратурнага курса і адлюстроўвае глыбокае абнаўленне традыцыйных спосабаў і формаў літаратурнага навучання. Кніга асвятляе ўзаемаабмен мастацка-эстэтычнымі каштоўнасцямі паміж беларускай і сусветнай літаратурамі на працягу доўгіх стагоддзяў.

Сэнсава манаграфія падзяляецца прыкладна на тры часткі: уласна нарысы гісторыі літаратуры, выбраныя пераклады знакавых і не вельмі вядомых твораў сусветнай літаратуры на беларускую мову і дадатак з некалькіх кампанентаў.

Асаблівасцю нарысаў з'яўляецца тое, што яны ахопліваюць вялізны прамежак часу: ад зараджэння літаратуры і найбольш вядомых эпасаў Старажытнага Усходу да адметнасці еўрапейскай літаратуры эпохі Асветніцтва. Уражае, наколькі гарманічна аўтар спалучыў расповед пра найбольш значныя этапы

развіцця сусветнай літаратуры з разглядам асаблівасцей літаратуры беларускай. Гаворачы ва ўступным артыкуле пра матэрыял, які стаў прадметам даследавання ў кнізе, Л. Баршчэўскі сціпла заўважае, што гэта проста кнігі, якія «належаць да залатога фонду беларускай літаратуры і літаратур іншых народаў свету» [2, с. 10]. Але высокі ўзровень навуковага абагульнення насамрэч пашырае прадмет да межаў мастацкай культуры, бо ў сваім развіцці літаратура кіруецца не толькі ўнутранымі законамі, але і рухам культурнага працэсу. Наша нацыянальнае мастацтва слова паўстае са старонак кнігі як раўназначнае, раўнацэннае сярод літаратур Еўропы і свету. Нарысы ўяўляюць сабой дзесяць больш або менш разгорнутых раздзелаў, кожны з якіх мае ў сабе некалькі тэматычных падраздзелаў і асобных артыкулаў, прысвечаных значным з’явам у нацыянальных літаратурах свету і знакамітым пісьменнікам. Акрамя таго, аўтару ўдалося арганічна ўвесці ў гістарычныя нарысы пытанні тэарэтыка-літаратуразнаўчыя. Асноўныя, ключавыя тэрміны і паняцці тэорыі літаратуры тлумачацца побач з гісторыяй іх узнікнення і развіцця. Гэта стварае цэласную карціну логікі літаратурнага працэсу, дапамагае не толькі ўсвядоміць сутнасць паняцця, але і раскрыць яго сэнс на прыкладзе лепшых узораў з сусветнай літаратурнай скарбніцы. Шматлікія тэрміны маюць не толькі ўласна літаратуразнаўчы, але і шырокі культуралагічны змест, бо літаратура ўспрымаецца аўтарам як неад’емная галоўная частка мастацтва і духоўнай культуры ў цэлым. Напрыклад, распавядаючы пра старагрэцкую і рымскую літаратуры, аўтар не толькі сцісла і даступна тлумачыць сутнасць асноўных літаратурных жанраў антычнасці, асаблівасці тагачаснай творчасці, але і закранае і паняццёвы апарат культуралогіі і філасофіі: катарсіс, міф, эстэтыка, натурфіласофія, стаіцызм і інш. Такі падыход з’яўляецца, безумоўна, адной з вартасцей працы Л. Баршчэўскага. Вывучэнне тэорыі літаратуры і блізкага да яе кола пытанняў філасофіі і мастацкай культуры заўсёды было ў чымсьці адарваным ад знаёмства з жывым літаратурным рухам, з праблемамі гістарычнымі. У шматлікіх дапаможніках творы разглядаюцца толькі як прыклады, ілюстрацыі да вытлумачэння пэўных тэрмінаў. Аўтар прапануе нам іншы прынцып: увядзенне пэўных літаратуразнаўчых паняццяў у тканіну нарысаў адбываецца неназойліва, раскрыццё іх значэння цесна звязваецца, зліваецца з цікавым, амаль займальным расповедам пра тую ці іншую эпоху ў гісторыі культуры і літаратуры, пра творчасць пэўных пісьменнікаў- ці асобных іх творы. Зразумела, што такое спалучэнне надзвычай плённае, бо выклікае двайную плынь асацыяцый, якія спрыяюць інтэнсіўнаму творчаму разуменню і запамінанню. Акрамя літаратуразнаўчых тэрмінаў, як мы ўжо заўважалі, праца Л. Баршчэўскага раскрывав перад чытачом шэраг мастацтвазнаўчых і філасофскіх паняццяў, усведамленне якіх таксама адбываецца разам з раскрыццём рухаў у духоўнай культуры, у светапоглядзе і, суадносна, у літаратуры. Цесная сувязь літаратуры з іншымі відамі мастацтва (тэатрам, жывапісам, скульптурай), са зменамі ў філасофскай свядомасці розных эпох вельмі добра і зразумела адлюстравана ў кнізе.

Змест кожнага з раздзелаў нарысаў («Антычная літаратура», «Біблія як помнік старажытнай літаратуры», «3 літаратуры сярэднявечнага Усходу», «Літаратура Сярэднявечча ў Еўропе», «Італія: пачатак эпохі Рэнесанса», «Сталае еўрапейскае Адраджэнне», «Барока ў літаратуры», «Літаратура класіцызму», «Літаратура эпохі Асветніцтва», «Літаратура на мяжы XVIII і XIX ст.») ёсць квінтэсэнцыя ўсяго лепшага, што калісьці было напісана па гісторыі сусветнай літаратуры, выкладзенага зразумелай і простаай для ўспрымання ў любым узросце мовай. Але своеасаблівасць нарысаў не ў гэтым. Вялікую цікавасць выклікаюць нататкі аўтара пра гісторыю функцыянавання шэдэўраў мастацкага слова на беларускай культурнай глебе. Л. Баршчэўскі разглядае сувязі сусветнага мастацтва слова з беларускім у трох асноўных напрамках: вобразы еўрапейскай літаратуры праз успрыманне беларускімі пісьменнікамі, культурны рэаліі Беларусі ў лепшых узорах сусветнай літаратурнай спадчыны, гісторыя ўваходжання некаторых твораў у айчынную культуру і іх пераклад на беларускую мову.

«Вечныя вобразы», праблемы і матывы сусветнай літаратуры знайшлі адлюстраванне ў шматлікіх творах беларускіх аўтараў. Даволі часта ў сувязі з гэтым Л. Баршчэўскі ўзгадвае імёны М. Багдановіча, У. Караткевіча, Р. Барадуліна, В. Быкава, Н. Арсенневай, М. Танка, А. Разанава, У. Някляева і іншых. Аўтар справядліва лічыць іх спадкаемцамі еўрапейскіх літаратурных традыцый. Беларускія пісьменнікі разглядаюцца ў нарысах як актыўныя удзельнікі цэласнага і ўсеагульнага літаратурнага працэсу свету, якія заўжды плённа ўспрымалі і творча пераасэнсоўвалі ў сваёй творчасці спадчыну антычнай, сярэднявечнай і адраджэнскай культур. Беларускія варыянты сусветна вядомых літаратурных шэдэўраў таксама спыняюць на сабе ўвагу даследчыка («Энеіда навыварат», «Аповесць пра Трышчаналі інш), ён разважае над праблемай беларускага паходжання «Слова пра паход Ігаравы», над узаемазвязямі вулічнага гарадскога раманса і сучаснай беларускай бардаўскай песні, над уплывам на сусветную і айчынную культуру Бібліі, творчасці Петраркі, Дантэ, Шэкспіра, Вальтэра, Свіфта, Гётэ і інш. Тэмы, якія ўжо сталі для беларускай літаратуры хрэстаматычнымі - жыццё і дзейнасць Е. Полацкай, К. Тураўскага, Ф. Скарыны - аўтар разглядае ў новым ракурсе, даследуе ўплыў і ўвасабленне легендарных вобразаў у жывапісу, музыцы, скульптуры. Акрамя таго, Л. Баршчэўскі закранае малавядомыя шырокаму колу чытачоў літаратуразнаўчыя праблемы і імёны: напрыклад, царкоўна-палемічную публіцыстыку XVI - XVII стст., творчасць М. Сарбеўскага, А. Белабоцкага, Д. Рудніцкага, К. Марашэўскага, С. Пільштынавай-Русецкай і

інш. Вялікую цікавасць выклікаюць даследаванні аўтара ісландскіх праязных саг, у некаторых з якіх «гаворка ідзе пра падзеі, што адбываліся або маглі адбыцца на беларускай зямлі» [2, с. 98]. Полацк і факты полацкай гісторыі безупынна прыцягваюць увагу Л. Баршчэўскага: ён знаходзіць згадкі пра сваю малую радзіму ў «Сазе аб хрышчэнні», «Сазе пра Эймунда Хрыгсана», ён даследуе феномен паэзіі полацкага барока. Асаблівай увагі заслугоўваюць звесткі пра пераклады іншамовных літаратурных твораў на беларускую мову. Сам Л. Баршчэўскі не толькі навукоўца, але і выдатны літаратар, перакладчык, таму гісторыя перакладаў сусветнай літаратурнай спадчыны на беларускую мову займае ў кнізе значнае месца. Ніводны іншы дапаможнік (акрамя вузкаспецыяльных навуковых даследаў) не дае такой усеабдымнай карціны мастацкага перакладу, не ўзгадвае столькіх выдатных майстроў літаратуры пераўвасаблення. Нарысы можна без перабольшання назваць энцыклапедыяй беларускай перакладчыцкай творчасці, дзе змяшчаюцца самыя сучасныя звесткі. Аўтар знаёміць чытача з сусветнай літаратурай у перакладах А. Клышкі, Ю. Дрэўзіна, М. Грамыкі, У. Дубоўкі, Я. Сіпакова, М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Парэцкага. Успамінаюцца таксама імёны Ж. Некрашэвіч, М. Раманоўскага, Я. Крупенькі, Я. Семязона, Я. Парэцкага, У. Скарынкіна, У. Шатона, І. Чыгрынава і шматлікіх іншых твораў, што працавалі або зараз плённа працуюць на ніве беларускага мастацкага перакладу.

Наступная частка кнігі - невялікая хрэстаматыя тых твораў, што і зараз вельмі цяжка знайсці на беларускай мове: тут «Іліяда» і «Нараджэнне Кухуліна», урыўкі з «Гарганцюа і Пантагруэля» Рабле, з «Прускай вайны» Я. Вісліцкага, тут М. Сарбеўскі і І. Кант, Шылер і Гётэ. Значнасьць такога дадатка цяжка пераацаніць, асабліва ў святле сучаснай канцэпцыі вывучэння беларускай літаратуры.

Уласна дадатак мае вялікі пазнавальны сэнс: спіс зборнікаў, анталогій, хрэстаматый, асобных выданняў замежных аўтараў на беларускай мове, паасобных публікацый у перыёдыцы, паасобных літаратуразнаўчых крыніц. Акрамя таго, аўтар змяшчае паказальнік літаратуразнаўчых паняццяў і сінхраністычныя табліцы. Табліцы ахопліваюць перыяд развіцця сусветнай культуры з 3-га тысячагоддзя да н.э. да другой паловы XVIII ст. Гэтая праца Л. Баршчэўскага дапамагае зразумець складанасць і адзінства гісторыка-літаратурнага працэсу, узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці гістарычных, грамадскіх, навуковых, культурных фактаў і падзей. Л. Баршчэўскі дапамагае стварыць у свядомасці чытача агульную, адзіную карціну жыцця грамадства. Да таго ж для вучняў веды ў такой канцэнтраванай, згорнутай форме заўжды лепш успрымаюцца і запамінаюцца.

Манаграфія Л. Баршчэўскага развівае эстэтычнае пачуццё, якое фарміруецца на каштоўнасцях сусветнай мастацкай культуры, а гэта, у сваю чаргу, можа ператварыць свет кожнага чалавека, зрабіць яго ярчэйшым, шматколёрным, багатым, дасканалым. Даследаванне праблем мастацкай культуры, якая ўбірае ў сябе сусветную прыгажосць, набывае асаблівую актуальнасць, фарміруе сэнсавыя і пачуццёвыя арыенціры асобы. Кніга нашага земляка будзе вельмі карыснай для настаўнікаў і для вучняў, для студэнтаў і выкладчыкаў, для ўсіх, хто цікавіцца сусветнай літаратурай і месцам айчыннага слоўнага мастацтва ў ёй. Шкада толькі, што тыраж яе невялікі - 3000 экзemplяраў. Будзем шчыра спадзявацца, што аўтар працягне свае надзвычай неабходныя даследаванні, і хутка мы пазнаёмімся з літаратурай XIX - XX стст. у інтэрпрэтацыі Л. Баршчэўскага.

## ЛІТАРАТУРА

1. Івашын В.У. Мастацтва спасцігаць мастацтва // Урок літаратуры ў школе: Кніга для настаўніка - Мн.: Народная асвета, 1995.
2. Лявон Баршчэўскі. Літаратура ад старыжытнасці да пачатку эпохі рамантызму: Папулярныя нарысы. - Мн.: Сэр-Віт, 2003.

*З.А. Красавіна*

**Войцех Сломский. Три мира. Очерки о философии Карла Раймонда Поппера. - Варшава: MIX, 2001. - 165 с.**

Философия Карла Поппера вызвала огромный интерес в интеллектуальном мире XX века, а самого Поппера многие считали одним из выдающихся философов того времени. Именно поэтому книга, целью которой явилось не столько обсуждение самых важных идей философии Поппера, сколько их популяризация, может показаться читателю несколько запоздавшей. Следует, однако, заметить, что книга действительно ставит своей задачей убедить читателей в том, что философия Поппера - это творение «мирового масштаба», с которым стоит познакомиться. Войцех Сломский сомневается в том, что слава великого философа, которую Поппер снискал в последние годы своей жизни, является следствием понимания его взглядов. Понимание *Логики научного познания*, его основного труда в рамках философии науки, требует не только знакомства с логикой и проблемами методологии наук, но и широких знаний из области математики и физики, понимания важнейшей полемики Поппера с фашистской и коммунистической идеологией, исходящей из знакомства с философией Платона и взглядами Маркса, а понимание концепции «трех миров» возможно лишь после ознакомления с его теорией биологической эволюции и философией культуры. Кроме того, необходимо еще осуществить синтез этой огромной массы материала. Эта задача не из легких, поэтому немного нашлось бы смельчаков, считающих себя «способными постичь *все*» наследие Поппера.

Профессор Войцех Сломский в своей книге, предназначенной главным образом для студентов, представил свод знаний о Поппере. В «Трех мирах» автор внимательно пересматривает весь круг интересов Поппера и представляет на относительно небольшом количестве страниц полное наследие Поппера. Философская мысль, рассредоточенная на тысячах страниц, начинает, благодаря обработке В. Сломского, светиться на философском небосклоне современности как компактный и гармоничный способ видения мира. Кажется, что так может воспринять философию Поппера читатель, который с ней знакомится впервые. Таким образом, тем, что в первую очередь отличает работу В. Сломского, является ее исключительная компактность, ясность и прозрачность выводов, точность и тонкость авторского языка. В. Сломский говорит точно столько, сколько необходимо и, несмотря на усиленные поиски, мне не удалось найти ни одного предложения, которое можно было бы вычеркнуть без ущерба для целого.

Однако Войцех Сломский не останавливается только на попытке «открытия» философии Поппера. Он пытается удачно экспонировать собственные убеждения, касающиеся философских вопросов, особенно тех, относящихся к так называемой «практической философии», от способа решения которых зависят практические действия в реальной жизни. Конечно, это отнюдь не обвинение В. Сломскому в объективизме. В сущности, объективизм никогда не бывает полностью «объективным» (он, максимум, может быть более или менее «объективным»), подобно тому, как и субъективизм, что часто упускается из вида, никогда не бывает полностью «субъективным». Однако в книге В. Сломского следует отметить достойную восхищения, на мой взгляд, дисциплину мысли, результатом которой является не только полное отсутствие пустословия, но, прежде всего, четкое отделение взглядов В. Сломского от взглядов К. Поппера. Субъективным в этой книге является только то, что автор стремится сделать таковым.

С уверенностью можно, однако, утверждать, что эта «подчеркнутая точка зрения» не относится к упомянутому выше субъективизму, который позволяет оценить философию Поппера как осмысленный и гармоничный способ ориентации в мире: как в мире точных наук, исследующих структуру космоса, так и в социальной реальности. Критерием, служащим В. Сломскому для «упорядочения» мыслей Поппера, является, прежде всего, понятие критицизма, что кажется вполне обоснованным с учетом того, что, во-первых, оно является центральным понятием философии науки Поппера, во-вторых, оно является именно тем элементом его взглядов, который в ситуации повсеместного сомнения в возможности познания чего-либо позволяет сохранить познавательный оптимизм, хотя и несколько относительный. Таким образом, В. Сломский поступает верно, делая осью своей книги понятие *критицизм*, согласно которому представлены идеи Поппера, высказанные в его последующих произведениях. Это облегчает и поиски лжи там, где привыкший к классическому разделению науки читатель заметит лишь «традиционное» стремление к постижению истины. Философию науки и попперовскую фальсификацию В. Сломский принимает за основу взглядов Поппера на проблему организации общественного функционирования, исходя при этом из представления, что точное понимание проблем методологии наук и предложений по их решению, выдвинутые Поппером, создают условие *sine qua non* понимания попперовской критики тоталитаризма и его концепции *трех миров*.

Однако, поскольку лишь небольшой круг читателей, интересующихся чисто гуманистической проблематикой, одинаково легко ориентируется как в гуманитарных науках, так и в проблемах точных наук (как замечает В. Сломский, Поппер интересовался философией настолько, насколько та помогала ему объяснять проблемы космологии), то книга Войцеха Сломского является незаменимой помощью всем тем, кто не желает начинать изучение попперизма с преодоления сложнейших современных физических теорий и их логических основ. Впрочем, также для тех, кто не сторонится публикаций в области физики или математики, она представляет собой великолепный ключ к пониманию взглядов Поппера.

**Т.И. Яковук, канд. культурологии,  
доц. БрГУ им. А.С. Пушкина**



**В.А. Ляшчынская. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка. - Мн.: РІВШ БДУ, 2001.- 256 с.**

Да спадчыны класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы неаднаразова звярталіся літаратуразнаўцы і лінгвісты. Але мэтай сучасных даследчыкаў і важным кірункам філалогіі выступае комплекснае вывучэнне мовы паэта. Менавіта з пазіцый такога падыходу напісана праца В.А. Ляшчынскай «Метафара ў паэзіі Янкі Купалы».

Абраўшы метафару як адзін з найбольш пашыраных вобразных элементаў мастацкага тэксту, як канструктыўны кампанент, навукоўца распавядае пра сродкі і спосабы ўзбагачэння мовы, пра ўдасканаленне выяўленчых сродкаў маўлення. Гэта, у сваю чаргу, з'яўляецца прыступкай на шляху да вызначэння адметнасцей творчай манеры пісьма, асаблівасцей мастацкага мыслення Янкі Купалы, яго светаўспрымання і светабачання.

Аўтар працы падрабязна прадставіла разнастайныя погляды на з'яву метафары ў сучаснай гуманітарыстыцы, падкрэсліла сувязь і розніцу паміж моўнай і індывидуальна-аўтарскай метафарай, вылучыўшы эстэтычную, вобразна-індывидуалізатарскую функцыю апошняй.

Важнымі ўмовамі вывучэння метафарыстыкі паэта даследчыца называе выяўленне ўсіх метафар творцы і іх класіфікацыю, што сведчыць пра грунтоўнасць і сістэмнасць у падыходзе да матэрыялу. У адрозненне ад папярэднікаў пры разглядзе творчасці Янкі Купалы, навукоўца аналізуе не асобныя творы, а ўсю спадчыну песняра.

У асноўнай частцы В.А. Ляшчынская прыводзіць вядомыя тыпалогіі метафары, што існуюць у гісторыі лінгвістыкі, літаратуразнаўства. Пры стварэнні ўласнай класіфікацыі метафар паэзіі Янкі Купалы даследчыца ўлічвала ўзаемадзеянне розных аспектаў - структуру, семантыку, характар функцыянавання трыпаў і інш.

Метафары падзелены паводле часцінамоўнай прыналежнасці. Гэта дазволіла вылучыць асноўныя функцыі метафарычных канструкцый, у тым ліку, і ў суадноснасці з пэўнымі часцінамі мовы. Пазначаны найлепшыя ўмовы для рэалізацыі гэтых функцый, што пашырае наша ўяўленне пра адметныя спосабы працы Янкі Купалы са словам і пра механізм функцыянавання метафары ўвогуле. Навукоўца вылучае шэраг асноўных семантычных комплексаў, у якія ўваходзяць метафары сваімі зыходнымі значэннямі. Такі падыход мае вялікую каштоўнасць для вывучэння светапогляду паэта, як прадстаўніка свайго часу, бо семантычныя комплексы могуць у пэўнай ступені быць прыроўнены да канцэптаў, захоўваюць культурна-філасофскую інфармацыю ў канцэнтраваным выглядзе. Аўтарам працы адзначаны адметнасці купалаўскіх метафар, якія адлюстроўваюць светабачанне паэта, звязанае з філасофіяй сялянства.

Побач з класіфікацыяй метафар паводле прыналежнасці да пэўнай часціны мовы праведзены падзел у залежнасці ад колькасці кампанентаў у складзе метафарычнага кантэксту, вылучаюцца розныя тыпы яго структуры. Даследчыца адзначыла пашыранасць у паэзіі Янкі Купалы метафарызаванага кантэксту, роўнага вершу, што з'яўляецца нетыповым спосабам функцыянавання метафар і з'яўляецца своеасаблівацю творчай манеры Янкі Купалы.

Нельга абмінуць увагай слухныя заўвагі В.А. Ляшчынскай пра суадноснасць паэтычнай метафары і нормы, што непасрэдна звязана з роляй Янкі Купалы ў станаўленні беларускай літаратурнай мовы, узбагачэнні яе выяўленчых сродкаў.

Кніга змяшчае дадатак, дзе пададзены багатыя напрацоўкі для слоўніка метафар Янкі Купалы, каштоўнага ў развіцці пісьменніцкай лексікаграфіі як навукі. Трэба адзначыць моўны густ і далікатнасць аўтара кнігі ў абыходжанні з паэтычным матэрыялам: пасля рээстравага слова тлумачэнні метафары адсутнічаюць, каб пазбегнуць спрашчэння і скажэння тонкіх сэнсаў паэтычнага вобраза.

Манаграфія В.А. Ляшчынскай «Метафара ў паэзіі Янкі Купалы» заслугоўвае ўвагі шырокага кола чытачоў. Настаўнікі знойдуць у гэтай кнізе тая каштоўныя і цікавыя зернейкі, якіх часам так не хапае ў выкладанні праграмага матэрыялу паэзіі Янкі Купалы, лінгвісты і літаратуразнаўцы пашыраць свае веды як па тэорыі метафары і яе адметнасці ў ужыванні Янкам Купалам, так і пра асаблівасці беларускага светабачання, а кожны сапраўдны беларус яшчэ раз адчуе гонар за спадчыну, якая засталася нам «спакон вякоў».

**С.А. Лясковіч**